

Regeringens proposition

1982/83:88

om utformningen av ett flerbarnstillägg för studerande i åldern 16–19 år;

beslutad den 13 januari 1983.

Regeringen föreslår riksdagen att antaga det förslag som har upptagits i bifogade utdrag av regeringsprotokoll.

På regeringens vägnar

INGVAR KARLSSON

STEN ANDERSSON

Propositionens huvudsakliga innehåll

I propositionen (1982/83:55) om upphävande av beslutet om karensdagar, m. m. aviserades att rätten till flerbarnstillägg skulle föreslås bli utvidgad till att omfatta även studerande i åldern 16–19 år.

I denna proposition föreslås en sådan utvidgning av rätten till flerbarnstillägg.

Förslag till

Lag om ändring i lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag

Härigenom föreskrivs i fråga om lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag

dels att 4 a § skall ha nedan angivna lydelse,

dels att i lagen skall införas en ny paragraf, 2 b §, av nedan angivna lydelse.

Nuvarande lydelse

Föreslagen lydelse

2 b §

Med de barn som berättigar till flerbarnstillägg enligt 2 a § skall jämföras barn som fyllt 16 år, men i övrigt uppfyller kraven för barnbidrag enligt denna lag, och som bedriver studier som ger rätt till förlängt barnbidrag enligt 2 kap. studiestödslagen (1973:349) eller studiehjälp enligt 3 kap. samma lag.

Som barn enligt första stycket räknas studerande från och med kvartalet varunder barnet börjar studera och längst till och med det andra kvartalet det är under vilket den studerande fyller 20 år. Den studerande skall stadigvarande sammanbo med den bidragssökande för att berättiga till flerbarnstillägg.

Studerande som deltar i undervisning som omfattar kortare tid än åtta veckor eller deltidsundervisning inräknas ej i barnantalet. Detsamma gäller studerande som uppbär återbetalningspliktiga studiemedel oberoende av föräldrarnas ekonomi enligt 3 kap. 12 § andra stycket 3 studiestödslagen (1973:349) eller som är gifta.

Den som önskar uppbära flerbarnstillägg med stöd av bestämmelserna i denna paragraf skall anmäla detta till den allmänna försäkringskassan.

4 a §¹

Rätten att uppbära flerbarnstillägg tillkommer den som uppbär allmänt barnbidrag för de barn som

Rätten att uppbära flerbarnstillägg tillkommer den som uppbär allmänt barnbidrag för de barn som

¹ Senaste lydelse 1981:702.

Nuvarande lydelse

flerbarnstillägget avser. Har barnbidragen olika bidragsmottagare betalas flerbarnstillägget till kvinnan eller, om bidragsmottagarna gör anmälan härom, till mannen.

Föreslagen lydelse

flerbarnstillägget avser. Om barnbidrag har slutat utgå för alla de barn som flerbarnstillägget avser, tillkommer rätten att uppbära flerbarnstillägget barnens vårdnadshavare. Om alla barn som berättigar till flerbarnstillägget är myndiga, eller om barnen saknar vårdnadshavare, tillkommer rätten den eller de föräldrar som barnen stadigvarande sammanbor med.

Skulle enligt första stycket två personer kunna uppbära flerbarnstillägget, betalas detta till kvinnan eller, om de gör anmälan härom, till mannen.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1983.

SOCIALDEPARTEMENTET

Utdrag
PROTOKOLL
vid regeringssammanträde
1983-01-13

Närvarande: statsråden I. Carlsson, ordförande, Feldt, Sigurdsen, Gustafsson, Leijon, Hjelm-Wallén, Andersson, Rainer, Boström, Bodström, Göransson, Gradin, R. Carlsson, Holmberg, Hellström.

Fördragande: statsrådet Andersson.

Proposition om utformning av flerbarnstillägg för studerande ungdomar i åldern 16–19 år

1 Inledning

Regeringen föreslog i propositionen 1982/83:55 om upphävande av beslutet om karensdagar, m. m. bl. a. att flerbarnstilläggen skulle fördubblas fr. o. m. den 1 januari 1983. Riksdagen har antagit detta förslag (SoU 1982/83:12, rskr 100). Flerbarnstillägg kommer i fortsättningen att utgå med belopp motsvarande ett halvt barnbidrag, f. n. 1 650 kr. per år för familjer med tre barn. För varje ytterligare barn i familjen kommer ett belopp motsvarande ett helt barnbidrag, f. n. 3 300 kr., att utgå i flerbarnstillägg per år.

Jag pekade i mitt anförande till den refererade propositionen på att familjer med barn och i synnerhet familjer med många barn de senaste åren kommit i en särskilt utsatt ekonomisk situation.

Detta är i hög grad giltigt för familjer med studerande barn. Olika beräkningar av barnkostnader – bl. a. konsumentverkets – visar att kostnaderna för den grundläggande konsumtionen för barn i åldern över 16 år är höga. Mot denna bakgrund anmälde jag i mitt anförande till propositionen 1982/83:55 att jag avsåg att föreslå regeringen att senare återkomma med förslag om hur även barn över 16 år som studerar skall kunna medräknas vid bedömning av rätt till flerbarnstillägg.

Familjeekonomiska kommittén har i augusti 1981 överlämnat en promemoria (Ds S 1981:12) med förslag till utformning av flerbarnstillägg för 16–19-åringar. Promemorian har varit remitterad till riksförsäkringsverket och centrala studiestödsnämnden. En sammanfattning av kommitténs förslag återfinns i bilaga 1 och remissyttrandena i bilagorna 2 och 3. Jag avser nu att ta upp förslaget till behandling.

2 Nuvarande administration och utformning av barnbidrag och studiebidrag

Allmänna barnbidrag och flerbarnstillägg administreras av de allmänna försäkringskassorna. Riksförsäkringsverket är central förvaltningsmyndighet.

Flerbarnstillägg utgår till vårdnadshavare som uppbär barnbidrag för tre eller flera barn. Flerbarnstillägg kan också utgå om två vårdnadshavare var för sig uppbär allmänt barnbidrag, med beaktande av det sammanlagda barnantalet, under förutsättning att de stadigvarande sammanbor och är eller har varit gifta med varandra eller har eller har haft barn gemensamt. Fosterbarn berättigar inte till flerbarnstillägg eftersom ersättning för fosterbarn utgår i särskild ordning. Barn som vistas på anstalt berättigar inte heller till flerbarnstillägg.

Allmänt barnbidrag och flerbarnstillägg utgår normalt utan ansökan. I vissa situationer är dock en anmälan nödvändig för att försäkringskassan skall kunna betala ut flerbarnstillägg. Det gäller de fall då barn som skall räknas samman har olika vårdnadshavare. Flerbarnstillägget betalas ut till den förälder som har den rättsliga vårdnaden om barnen. Om de barn som gemensamt kvalificerar familjen till flerbarnstillägg har olika mottagare av barnbidraget betalas tillägget normalt ut till kvinnan. Det finns dock en möjlighet att överföra rätten att uppbära flerbarnstillägget till mannen.

Allmänt barnbidrag och flerbarnstillägg utbetalas kvartalsvis i januari, april, juli och oktober varje år. Bidragen utgår fr. o. m. kvartalet efter det att rätt till bidrag uppkommit och längst t. o. m. det kvartal barnet fyller 16 år.

Elever i grundskolan, som uppnått sådan ålder att de inte längre får allmänt barnbidrag, erhåller studiestöd i form av *förlängt barnbidrag* enligt 2 kap. studiestödslagen (1973:349, omtryckt 1981:579).

För studerande i åldersgruppen 16–20 år i gymnasieskolan och vissa andra utbildningar utgår *studiehjälp* enligt 3 kap. studiestödslagen. Studiehjälp består av studiebidrag jämte tillägg, återbetalningspliktiga studiemedel och resekostnadsersättning. Studiebidraget utgår med samma belopp per månad som barnbidraget. Dock utgår det bara för nio månader per år.

I studiestödslagen föreskrivs närmare vilka studier som berättigar till förlängt barnbidrag. Där anges också att regeringen bestämmer de läroanstalter och utbildningslinjer vid vilka studier berättigar till studiehjälp. Studiestödsförordningen (1973:418, omtryckt 1975:390) innehåller en förteckning över dessa läroanstalter och utbildningslinjer.

3 Utformning av regler för flerbarnstillägg för studerande ungdomar

Flerbarnstillägg utgår om det i familjen finns tre barn och utökas för varje barn därutöver. I fortsättningen bör också barn som är över 16 år och bedriver studier på grund- och gymnasieskolenivå ingå i kretsen barn som berättigar till flerbarnstillägg.

Enligt familjeekonomiska kommitténs mening bör så långt möjligt reglerna för utvidgning av flerbarnstilläggen knyta an till nu gällande regler för flerbarnstillägg resp. förlängt barnbidrag och studiebidrag inom studiehjälpen. Kommittén förordar att om den unge vid kvartalets ingång studerar på ett sådant sätt att han är berättigad till något av dessa bidrag så bör också flerbarnstillägg utgå om förutsättningarna i övrigt är uppfyllda. Kommittén föreslår att flerbarnstillägg skall kunna utgå längst t. o. m. andra kvartalet det år den unge fyller 20 år. Jar har – liksom remissinstanserna – inget att invända mot dessa förslag.

När det gäller sambandet mellan flerbarnstillägg och studietid föreslår kommittén att flerbarnstillägg inte skall avse kortare tid än ett kvartal utan alltid utgå för hela kvartal. Kommittén föreslår vidare att flerbarnstillägget inte skall utgå per läsår eller termin utan att hela utbildningen – även flerårig – skall betraktas som en sammanhängande tidsperiod. Studierna anses således inte upphöra under loven. Kommitténs förslag innebär t. ex. att under tvåårig utbildning som börjar den 20 augusti första läsåret och slutar den 10 juni andra läsåret kan flerbarnstillägg utgå för sju kvartal. Kommittén förordar vidare att sommarlovet inte skall betraktas som studieuppehåll för de elever som direkt efter grundskolan fortsätter till gymnasieskolan eller annan i detta sammanhang likställd utbildning. En tvåårig utbildning som påbörjas direkt efter avslutad grundskola kan således berättiga till tillägg för åtta kvartal.

Jag ansluter mig till kommitténs principiella uppfattning, men vill förorda en något annorlunda praktisk utformning. Enligt min mening bör således ett kvartal under vilket den unge studerar alltid berättiga till flerbarnstillägg. Detta innebär att med en tvåårig utbildning som börjar den 20 augusti första läsåret och slutar den 10 juni andra läsåret utgår flerbarnstillägg under åtta kvartal även om utbildningen inte påbörjats direkt efter avslutad grundskola.

I nuvarande system för flerbarnstillägg är samhörigheten mellan barn och föräldrar enkelt reglerad så att som huvudregel flerbarnstillägg utgår till den som uppbär barnbidrag. Reglerna om flerbarnstillägg utgör alltså i praktiken enbart särregler om barnbidragets storlek i familjer med tre barn eller fler. Vid en utvidgning av systemet att gälla också för elever över 16 år behövs däremot särskilda regler eftersom man går utöver åldersramen för barnbidrag och kommer in på närliggande bidragssystemets område.

Även när det gäller den utvidgade rätten till flerbarnstillägg bör

samhörigheten mellan barn och föräldrar betonas genom att tillägget betalas ut till vårdnadshavaren.

Familjeekonomiska kommittén föreslår att det för den som inte längre står under någons vårdnad skall krävas att den unge bor tillsammans med föräldrarna eller den ene av dem för att flerbarnstillägg skall kunna utgå. Jag delar kommitténs ståndpunkt, men förordar att detta bör gälla samtliga barn över 16 år.

Studiehjälp i form av återbetalningspliktiga studiemedel kan i vissa fall utgå för deltidsstudier och studier som omfattar kortare tid än åtta veckor. Jag anser att de studerande som har sådana studiemedel inte skall berättiga till flerbarnstillägg.

F. n. finns möjlighet att i vissa fall uppbära återbetalningspliktiga studiemedel för gymnasiestudier oberoende av föräldraekonomin. Kommittén föreslår att den studerande i sådana fall inte skall berättiga till flerbarnstillägg. Jag har inte några invändningar mot förslaget. I de fall den unge är gift bör denne inte heller grunda rätt till flerbarnstillägg till den ursprungliga familjen.

De olika regler för utvidgning av rätten till flerbarnstillägg som här angivits är av det slaget att försäkringskassorna inte automatiskt har tillgång till alla de uppgifter som behövs för att besluta i ärendena. Familjerna måste därför i dessa fall anmäla att de önskar uppbära flerbarnstillägg.

4 Kostnader och ikraftträdande

Även den utvidgade rätten till flerbarnstillägg skall budgetmässigt behandlas som barnbidrag.

Familjeekonomiska kommittén har beräknat kostnaderna för sitt förslag till 40 milj. kr. för helt år på grundval av de nivåer för flerbarnstillägg och det barnbidragsbelopp som då gällde. Genom det tidigare nämnda beslutet av riksdagen har flerbarnstilläggen fördubblats samtidigt som barnbidragsbeloppet, som de anknyter till, höjts till 3 300 kr. per barn och år. Med dessa nya förutsättningar beräknar jag kostnaderna för den här föreslagna reformen till 90 milj. kr. för helt år.

Jag föreslår att de nya reglerna träder i kraft den 1 juli 1983.

I anslagsframställningen för nästkommande budgetår (prop. 1982/83:100, bilaga 7, punkt C 1) har dessa kostnader inräknats. Jag avser att senare återkomma till regeringen angående kostnaderna för information om det utvidgade flerbarnstillägget.

Jag har i denna fråga samrått med chefen för utbildningsdepartementet.

5 Upprättat lagförslag

I enlighet med vad jag nu anfört har inom socialdepartementet upprättats förslag till lag om ändring i lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag.

6 Specialmotivering

Bestämmelserna om flerbarnstillägg för barn under 16 år finns i 2 a och 4 a §§ lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag.

2 b §

Flerbarnstillägg som avser barn under 16 år utgår om någon uppbär allmänt barnbidrag för tre eller flera barn. Tillägget är på detta sätt direkt bundet till barnbidraget.

Såsom angivits i de allmänna övervägandena skall rätten till flerbarnstillägg utökas så att även barn över 16 år kan grunda rätt till bidrag. I den nya 2 b § anges de närmare villkoren för att dessa barn skall medräknas.

I 2 b § första stycket anges att barn som fyllt 16 år, under vissa villkor, skall jämföras med de barn som grundar rätt till flerbarnstillägg enligt 2 a §. Även barn över 16 år måste uppfylla de allmänna förutsättningarna som anges i 1 § lagen om allmänna barnbidrag. Detta innebär att barn som är svenska medborgare och bosatta i riket berättigar till den nya ersättningen. I fråga om barn som inte är svenska medborgare fordras, förutom att de är bosatta i riket, antingen att barnet fostras av någon som är bosatt och mantalsskriven i riket eller att barnet eller en av dess föräldrar sedan minst sex månader vistas i riket. Genom anknytningen till 2 a § kommer reglerna om flerbarnstillägg automatiskt att gälla oavsett om det utgår enbart för barn under resp. över 16 år eller för en kombination av sådana barn. De barn som anges i denna paragraf skall således räknas samman med de barn som anges i 2 a § vid beräkning av flerbarnstillägget. Likaså kan barn som här avses tas med i beräkningen vid sådan sammanräkning som avses i 2 a § tredje stycket. Av anknytningen till 2 a § följer även att fosterbarn som avses i 4 § tredje stycket och barn som vistas på institution inte skall medräknas även om de fyllt 16 år.

För att barn över 16 år skall berättiga till flerbarnstillägg krävs att de studerar. De studier som därvid skall beaktas är sådana för vilka förlängt barnbidrag eller studiehjälp kan utgå enligt studiestödslagen (1973:349 omtryckt 1981:579). Dessa studiestöd utgår i princip för studier i grund- och gymnasieskolor.

I 2 kap. 1 § studiestödslagen anges, bl. a. genom hänvisning till 33 och 34 §§ skollagen (1962:319), vilken utbildning som förlängt barnbidrag kan utgå för. Detta utgår enligt huvudregeln till elever i grundskola. Förlängt barnbidrag kan även utgå till elever vid statsunderstödda eller under statlig tillsyn ställda privatskolor och riksinternatskolor som meddelar undervisning på grundskolenivå. Vidare inbegrips studier vid särskolor och s. k. särskild undervisning då eleven på grund av handikapp, långvarig sjukdom eller liknande omständigheter inte kan delta i den ordinarie undervisningen.

För studier över grundskolenivå anges i 3 kap. 1 § första stycket

studiestödslagen att studiehjälp, vilken utgår bl. a. som studiebidrag jämte tillägg, utgår till studerande vid de läroanstalter och utbildningslinjer regeringen bestämmer. Dessa läroanstalter och utbildningslinjer anges i en bilaga till studiestödsförordningen (1973:418, omtryckt 1975:390). En förutsättning för att studiehjälp skall utgå är, i likhet med vad som gäller för grundutbildningar, att skolorna är statliga, statsunderstödda eller ställda under statlig tillsyn.

I paragrafens andra stycke har tagits in en bestämmelse som innebär att samma övre åldersgräns skall gälla för rätten till flerbarnstillägg som för studiehjälp. Flerbarnstillägg skall i princip kunna utgå för barn som går i grundskola eller bedriver gymnasiala eller liknande studier. I 3 kap. 1 § andra stycket studiestödslagen anges den övre åldersgränsen för studiestöd i form av studiehjälp för gymnasiestudier. Studiehjälp för gymnasiala eller liknande studier, bl. a. studiebidrag, utgår längst t. o. m. första kalenderhalvåret det år under vilket den studerande fyller 20 år. Detta innebär att en elev som börjar skolan vid sju års ålder och inte förlorar något år i skolan kan få studiebidrag inom ramen för reglerna för studiehjälp under en fyraårig gymnasieutbildning. En elev kan förlora ett år och ändå få sådant studiebidrag under en treårig gymnasieutbildning eller förlora två år och få sådant studiebidrag under två års gymnasiala studier. Flerbarnstillägg för studerande kan – med nuvarande kvartalsvisa utbetalningsregler – betalas ut längst t. o. m. andra kvartalet det år denne fyller 20 år.

Enligt 2 § utgår allmänt barnbidrag fr. o. m. kvartalet efter det att barnet fötts eller rätten till barnbidraget eljest uppkommit och t. o. m. det kvartal varunder barnet fyller 16 år. Som anges i 11 § betalas barnbidraget ut kvartalsvis. I 3 § stadgas att om något inträffar som innebär att barnbidraget inte längre skall utgå så skall bidraget dras in fr. o. m. kvartalet efter det varunder förändringen ägde rum. I 2 b § andra stycket har en specialregel införts beträffande rätten till flerbarnstillägg grundat på ett barn som fyllt 16 år. Rätten att åberopa detta barn uppkommer under det kvartal då barnet börjar studera. Detta innebär bl. a. att en suttonåring som gjort ett studieuppehåll och återigen börjar studera i augusti ett visst år kan berättiga till flerbarnstillägg redan fr. o. m. utbetalningen för tredje kvartalet. Denna regel har tillkommit eftersom studiekravet ger fler möjligheter att gå in i och ut ur systemet än de bestämmelser om ålder m. m. som nu finns i lagen. Detta beror på studieuppehåll, studiecavbrott samt studielängden vid olika utbildningar. Rätten till flerbarnstillägg grundat på studier upphör dock enligt huvudregeln i 3 § kvartalet efter det att förändringen inträffade.

Det anförda innebär t. ex. att under en tvåårig utbildning som börjar den 20 augusti första läsåret och slutar den 10 juni andra läsåret utgår flerbarnstillägg för tredje och fjärde kvartalet första året, fyra kvartal andra året och två kvartal det tredje året. En tvåårig gymnasial utbildning som påbörjas direkt efter grundskolan berättigar således till flerbarnstillägg för åtta kvartal. Flerbarnstillägg kan inte avse kortare tid än ett kvartal. En

utbildning som börjar och slutar under samma kvartal ger dock flerbarnstilllägg för det kvartalet enligt vad nyss sagts, om studierekvisitet är uppfyllt.

För att studerande skall inräknas för rätt till flerbarnstilllägg krävs enligt andra stycket sista punkten att de stadigvarande sammanbor med den bidragssökande föräldern. Försäkringskassan bör härvid inte behöva kontrollera de faktiska boendeförhållandena. Kontroll av kyrkobokföring är tillfyllest. En del elever bor inackorderade på skolorten. Dessa elever bör anses bo i föräldrahemmet om de fortfarande är kyrkobokförda hos sina föräldrar eller den ene av dem.

I 3 kap. 4 § studiestödslagen finns minimikrav angivna i fråga om kurslängd och undervisningens omfattning för erhållande av studiebidrag jämte tillägg. Huvudregeln är att studierna måste bedrivas vid heltidsundervisning som omfattar minst åtta veckor. Regeringen kan emellertid medge undantag från denna regel. Studiehjälp i form av återbetalningspliktiga studiemedel kan i vissa fall utgå för deltidstudier och studier som omfattar kortare tid än åtta veckor. I paragrafens tredje stycke har en bestämmelse införts som säger att sådana studerande inte skall berättiga till flerbarnstilllägg.

De barn som har återbetalningspliktiga studiemedel oberoende av föräldrarnas ekonomi skall enligt paragrafens tredje stycke inte heller berättiga till flerbarnstilllägg.

En studerande som fyller lägst 18 år under det kalenderår då läsåret börjar kan få återbetalningspliktiga studiemedel som prövas enbart mot hans egna ekonomiska förhållanden. Syftet med dessa regler, som trädde i kraft den 1 juli 1979, är i första hand att studerande som går i gymnasial utbildning och som har uppnått myndighetsåldern på egen hand skall kunna finansiera sina studier oberoende av föräldrarnas ekonomi. Denna möjlighet är begränsad till de myndiga elever som brutit sambandet med föräldrarnas ekonomi. Närmare bestämmelser om vad som menas med att ha brutit med föräldraekonomin återfinns i 3 kap. 21 d § studiestödsförordningen och innebär att den studerande stadigvarande skall vara bosatt i annan bostad än sina föräldrars samt ha en självständig ekonomi. Bestämmelsen innehåller vidare ett krav att den studerandes föräldrar skall intyga att sambandet med föräldraekonomin har brutits. Information om vilka elever som uppbär dessa återbetalningspliktiga studiemedel finns samlad i centrala studiestödsnämndens informationssystem. Möjlighet finns därför att kontrollera om en studerande uppbär denna form av studiehjälp.

I tredje stycket anges slutligen att inte heller de studerande över 16 år som är gifta skall grunda rätt till flerbarnstilllägg.

Det finns inga centralt sammanhållna uppgifter om vilka barn som är studerande. Den som önskar uppbära flerbarnstilllägg omfattande studerande ungdomar som fyllt 16 år måste därför anmäla detta till den allmänna försäkringskassan. Om detta stadgas i 2 b § fjärde stycket. Anmälan bör innehålla uppgifter om vilket barn och vilken utbildning det gäller, när

utbildningen börjar och slutar samt vid vilken skola den bedrivs. Har barnet fyllt 16 år måste bidragssökanden uppge var barnet stadigvarande bor. Vidare bör uppges om den studerande uppbär återbetalningspliktiga studiemedel oberoende av föräldrarnas ekonomi.

Det bör framgå av den information som lämnas på anmälningsblanketten att det åligger anmälaren att meddela eventuella förändringar som kan påverka rätten till flerbarnstillägg.

För att flerbarnstillägg skall utgå för barn som är över 16 år måste såsom nämnts en anmälan göras. Om barnet slutar grundskolan i juni månad och har för avsikt att fortsätta med gymnasiestudier till hösten kan det barnet medräknas i underlaget för bedömningen av flerbarnstillägget för tredje kvartalet och ersättning utgå i juli månad. Om det senare visar sig att barnet av någon anledning inte börjar studera bör det åligga den anmälningskyldige att anmäla detta förhållande.

Om orsaken till att studierna inte påbörjas var svår att förutse vid anmälningsstillfället bör vid en tillämpning av 12 § återbetalningsskyldigheten för det utbetalda flerbarnstillägget kunna efterges.

4 a §

I 4 § finns regler om vem som har rätt att uppbära barnbidrag. Rätten att uppbära bidraget grundas enligt huvudregeln på den rättsliga vårdnaden.

Flerbarnstillägg skall enligt 4 a § betalas ut till den som uppbär barnbidrag för de barn som grundar rätt till tillägg. Härmed inbegrips även de som likställs med föräldrar i 4 § andra stycket. Utökningen av begreppet barn enligt 2 b § innebär att i det barnantal som berättigar till tillägg kan ingå barn för vilka barnbidrag inte längre utgår. Även i dessa fall är huvudregeln den att flerbarnstillägget betalas ut till den som uppbär barnbidrag för något eller några av barnen.

I 4 a § första stycket andra och tredje punkterna regleras de situationer då barnbidraget har slutat utgå för alla barn som berättigar familjen till flerbarnstillägg. Då skall tillägget betalas ut till den som har vårdnaden om barnen, eller är berättigad enligt 4 § andra stycket. Detta gäller även i de fall något av de bidragsberättigande barnen är myndigt. Även i detta fall betalas ersättningen till vårdnadshavaren.

Slutligen kan – sannolikt i ett fåtal fall – alla barn som omfattas av flerbarnstillägget vara myndiga och således inte stå under någons vårdnad. Då skall rätten att uppbära tillägget tillkomma den förälder som barnen stadigvarande bor hos.

Enligt andra stycket skall analogt med övriga bestämmelser i 4 § – om det finns två möjliga bidragsmottagare – tillägget betalas ut till kvinnan eller, om bidragsmottagarna gjort anmälan härom, till mannen.

7 Hemställan

Jag hemställer att regeringen föreslår riksdagen att antaga förslaget till lag om ändring i lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag.

8 Beslut

Regeringen ansluter sig till föredragandens överväganden och beslutar att genom proposition föreslå riksdagen att antaga det förslag som föredraganden har lagt fram.

*Bilaga 1***Sammanfattning av betänkande från familjeekonomiska kommittén (Ds S 1981:12)**

Fr. o. m. den 1 januari 1982 får familjer med tre eller fler barn ett s. k. flerbarnstillägg. I detta betänkande redovisar familjeekonomiska kommittén överväganden och förslag angående en utvidgning av detta stöd. Förslaget innebär att även barn som fyllt 16 år får räknas med då man bedömer rätten till flerbarnstillägg. Ett villkor är att barnen följer undervisningen vid läroanstalt där studier normalt ger rätt till förlängt barnbidrag eller studiebidrag.

Utbildning, arbetsmarknad m. m. för 16–19-åringar

I kapitel 1 redovisas vissa förhållanden rörande utbildning, arbetsmarknad m. m. för 16–19-åringar. Ungdomar i denna ålder utgör en helt dominerande och, under de år vi granskat, ökande andel av eleverna i gymnasieskolan. År 1978 återfanns 47,5 % av 16–19-åringarna i gymnasieskolan. Av 16-åringarna gick samma år närmare 80 % i gymnasieskolan. Andelen sjunker sedan och omkring en tredjedel av 18-åringarna och en tiondel av 19-åringarna studerar i gymnasieskolan. I samma kapitel redovisar vi också uppgifter angående övriga icke obligatoriska utbildningar som vänder sig till bl. a. 16–19-åringar.

Arbetslösheten bland ungdomar i de aktuella åldrarna har ökat under senare år. Under åren 1978 och 1979 var enligt arbetskraftsundersökningarna i genomsnitt omkring 18 000 16–19-åringar arbetslösa varje månad. Andelen sysselsatta var under åren 1979 och 1980 omkring 50 % medan andelen studerande varierade mellan 39 och 45 %.

De flesta ungdomar i 16–19-årsåldern bor kvar hos föräldrarna. Detta gäller pojkarna i högre utsträckning än flickorna.

Enligt en rapport som publicerats av skolöverstyrelsen (P1 1979:6) förvärvsarbetade ca en tredjedel av eleverna på gymnasiets tre- fyraåriga linjer under terminerna. Flertalet arbetade under veckosluten men 9 % av eleverna arbetade före eller efter skoldagen. I stort sett samtliga arbetade under ferierna.

Försök att beräkna kostnaderna för barn i olika åldrar har gjorts, bl. a. av konsumentverket och sparbankernas budgetrådgivning. De individuella kostnaderna för en 16–17-åring uppskattas till ca 9 500 kr. per år (januari 1981). Detta belopp omfattar bl. a. inte kostnader för bostad.

Båda dessa beräkningar visar att kostnaderna (exkl. kostnader för barnomsorg) ökar med barnets ålder. Enligt reglerna för existensminimum och bidragsförskott förutsätts kostnaderna vara desamma oavsett barnets ålder.

Överväganden

En rad familjepolitiska stöd bortfaller då barnen är i de övre tonåren. Rätten till förvärvsavgång upphör således då barnet fyller 16 år, då även barnbidraget slutar utgå. Skattereduktion för ensamstående med barn, barnpension från folkpensioneringen och bidragsförskott upphör vid 18 år. Barnpension från ATP slutar utgå vid 19 år. Bostadsstöd i form av statligt och statskommunalt bostadsbidrag upphör i princip vid 17 år. Det förstnämnda ersätts för familjer med studerande barn av det inkomstprövade tillägget inom studiehjälpen och det sistnämnda fortsätter att utgå för barn med studiebidrag eller förlängt barnbidrag.

Studiehjälpen – som förutom de nämnda stödformerna, studiebidrag och inkomstprövat tillägg, innehåller bl. a. behovsprövat tillägg, resc- och inackorderingstillägg – ger för flertalet elever en ekonomisk ersättning som per år räknat är tre fjärdedelar av barnbidraget. I begränsad omfattning kan återbetalningspliktiga studiemedel utgå.

Den sammanlagda effekten av bortfallande familjepolitiska stöd och de högre kostnaderna för äldre barn kompenseras, enligt familjeekonomiska kommitténs uppfattning, inte fullt ut av det studiesociala stödsystemet. Studiestödsutredningens förslag om förbättrad studiehjälp torde inte komma att genomföras i det rådande samhällsekonomiska läget. Mot denna bakgrund anser vi det naturligt att studerande barn som fyllt 16 år får medräknas då man fastställer rätten till flerbarnstillägg. Vi vill dock betona att en sådan reform inte gör anspråk på att lösa alla de ekonomiska problem som familjer med barn i de övre tonåren kan ha. Ett verkningfullare steg i denna riktning skulle kunna vara att höja åldersgränsen för det allmänna barnbidraget till 18 år. Vi överväger att i ett senare skede av utredningsarbetet närmare granska effekterna av en sådan åtgärd.

Även då det gäller flerbarnstillägget kan alternativa åldersgränser komma ifråga. Vi har i första hand övervägt följande alternativ.

1. Flerbarnstillägg utgår till familjer med tre eller flera barn under 18 år.
2. Barn som fyllt 16 men inte 18 år får räknas med då man fastställer rätten till flerbarnstillägg under förutsättning att de bedriver grundskole- eller gymnasiestudier.
3. Barn som fyllt 16 år räknas med då man fastställer rätten till flerbarnstillägg under förutsättning att de bedriver grundskole- eller gymnasiestudier och inte har uppnått den ålder då rätten till studiehjälp upphör.

Vid val av alternativ 1 och alternativ 3 skulle ungefär lika många hushåll, inmot 40 000, beröras av reformen. Kostnaderna skulle i båda fallen belöpa sig på ca 40 milj. kr. per år. Om man väljer alternativ 2 skulle ca 27 000 hushåll beröras och den årliga kostnaden skulle bli ca 30 milj. kr. Då vi övervägt de olika alternativen har vi noterat att det är förknippat med vissa principiella och administrativa nackdelar att överskrida åldersgränsen 18 år.

Även kravet på studier medför vissa nackdelar, t. ex. att hushåll med barn i de aktuella åldrarna som varken förvärvsarbetar eller studerar ställs utanför reformen. Vid en sammanvägning av argumenten för och emot de olika alternativen har vi emellertid funnit att vi bör förorda alternativ 3. Principiella och administrativa svårigheter är enligt vår mening i detta fall av mindre betydelse i jämförelse med det faktum att familjernas försörjningsbörda inte förändras nämnvärt i och med att barnen fyller 18 år och ännu inte har några inkomster.

Vi förordar därför att åldersgränsen för flerbarnstillägg som omfattar studerande samordnas med åldersgränsen för studiebidrag. Detta innebär att flerbarnstillägg senast kan utgå för andra kvartalet det år eleven fyller 20 år.

Administration

Vi föreslår att det utvidgade flerbarnstillägget – i likhet med det som införs den 1 januari 1982 – författningsmässigt och administrativt knyts till barnbidraget. Tillägget bör administreras av riksförsäkringsverket och försäkringskassorna.

Studiestödsutredningen har föreslagit förenklingar av administrationen av gymnasialt studiestöd. Förslaget innebär bl. a. att försäkringskassan skulle få information om alla som uppbär studiebidrag. Ett genomförande av detta förslag skulle väsentligt förenkla administrationen av ett flerbarnstillägg som omfattar elever fyllda 16 år som uppbär studiebidrag. Bl. a. skulle tillägget i flertalet fall kunna utgå utan anmälan eller ansökan. Vi anser därför att det skulle vara en fördel om förslaget genomfördes, men menar att det ligger utanför våra direktiv att avge förslag med denna innebörd. Regeringen har emellertid givit centrala studiestödsnämnden i uppdrag att bl. a. utreda möjligheterna att uppnå en rationellare administrativ hantering.

Information om vilka som uppbär förlängt barnbidrag och studiebidrag finns f. n. inte hos riksförsäkringsverket och försäkringskassorna. Det ligger därför nära till hands att knyta rätten till flerbarnstillägg efter fyllda 16 år till det faktum att barnet studerar vid grund- eller gymnasieskola eller någon annan av de läroanstalter som enligt studiestödsförordningen normalt berättigar till studiestöd. Rätten till flerbarnstillägg knyts inte till utgående studiestöd. Därigenom behöver beslut om studiestöd inte fattas innan flerbarnstillägg kan utgå. Genom att knyta rätten till flerbarnsstöd direkt till studierna kan man också undvika att belasta kommunernas skoladministration i nämnvärd omfattning. Den administrativa lösning vi föreslår innebär att

- flerbarnstillägg utgår för studerande utan hänsyn till om studiestöd beviljats

- bidragsmottagaren anmäler typ av studier, studietid och skolans namn till försäkringskassan
- skoladministrationen inte belastas av handläggningen med undantaget att försäkringskassan kan kontrollera elevens skolgång med den berörda skolan. Skolan kan också lämna viss information om flerbarnstillägg i samband med att information lämnas om studiebidrag och förlängt barnbidrag.

De skolor som är aktuella är dels sådana, främst grundskolan, där elever som fyllt 16 år får förlängt barnbidrag, dels sådana, främst gymnasieskolan, där studierna normalt berättigar till studiehjälp.

Då det gäller för vilken tid flerbarnstillägget skall utgå föreslår vi inte några avsteg från barnbidragslagens tidsregler. Tillägget bör alltså alltid utgå för hela kvartal. Ferier bör enligt vår mening inte betraktas som studieuppehåll utan hela utbildningen, även flerårig, bör betraktas som en sammanhängande tidsperiod. Tillägget slutar utgå kvartalet efter det studierna upphört.

Genom att vi föreslår att flerbarnstillägg skall kunna utgå även för myndiga elever som alltså inte har någon vårdnadshavare, uppstår kravet att kunna avgöra familjetillhörighet på annat sätt än genom vårdnaden. Vi föreslår därför att myndiga studerande som stadigvarande bor tillsammans med någon av eller båda sina föräldrar skall kunna berättiga till flerbarnstillägg.

Elever som uppbär återbetalningspliktiga studiemedel som ej prövats mot föräldrarnas ekonomi bör enligt vårt förslag inte grunda rätt till flerbarnstillägg.

Antalet berörda hushåll är ca 40 000. Kostnaderna för förslaget har vi som nämnts beräknat till ca 40 milj. kr. per år. Kostnaderna för administration – inkluderande system- och programmeringsarbete, personalutbildning, drift, underhåll, information m. m. – torde kunna rymmas i detta belopp.

Finansiering

Då det gäller finansieringen av förslaget föreslår vi

- i första hand att de redan beslutade minskningarna av livsmedelssubventionerna med 550 resp. 500 milj. kr. per år får finansiera den föreslagna reformen
- i andra hand att subventionerna på köttvaror minskas med ytterligare 40 milj. kr. per år
- i tredje hand att den procentuella gränsen för förvärsavdraget sänks från nuvarande 25 % till 10 % av inkomsten så att fullt avdrag – 2 000 kr. – erhålls först vid en inkomst av 20 000 kr. Detta bedöms ge staten ökade inkomster på ca 40 milj. kr. per år.

*Bilaga 2***Riksförsäkringsverkets remissvar**

Genom remiss 810922 har socialdepartementet anmodat riksförsäkringsverket att avge yttrande över rubricerade delbetänkande. Riksförsäkringsverket, som begränsar sitt yttrande till tekniska och administrativa synpunkter, får med anledning härav anföra följande.

Av delbetänkandet framgår att kommittén från ålderssynpunkt övervägt tre olika alternativ beträffande rätt till flerbarnstillägg. I alternativ ett och två gäller den högsta åldersgränsen 18 år varav det ena alternativet är förenat med studiekrav. Det tredje alternativet, som också är bundet till studiekrav och som kommittén förordar, innebär att rätten till flerbarnstillägg upphör samtidigt med att rätten till studiehjälp upphör, vilket medför att tillägget betalas ut längst t. o. m. värterminen det år den studerande fyller 20 år.

Med utgångspunkt i det förordade alternativet har kommittén övervägt fyra olika administrativa lösningar. I tre av dessa lösningar är skolan, där studierna bedrivs, i olika omfattning inblandad i rutinerna kring flerbarnstillägget. I det fjärde administrationsförslaget är rutinerna i stort begränsade till försäkringskassan och bidragsmottagaren. Sistnämnda förslag har förordats av kommittén.

Riksförsäkringsverket tillstyrker kommitténs förslag vad avser val av administrativ lösning.

För att förhindra att utbetalning samtidigt sker av såväl återbetalningspliktiga studiemedel som flerbarnstillägg är det angeläget att viss information som finns i studiestödets informationssystem (STIS) och som förväntas finnas i den allmänna försäkringens ADB-system även kan användas för administrationen av det utvidgade flerbarnstillägget.

I betänkandet har angetts att riksförsäkringsverkets kostnader för systemering m. m. kan uppskattas till ca en halv miljon kronor per år. Denna summa avser emellertid införandekostnad och är en engångskostnad. Årskostnaderna för drift och underhåll kan uppskattas till ca 50 000 kronor. Kostnader för information vid införandet beräknas till ca 100 000 kronor. Enligt riksförsäkringsverkets mening kan dock inte kostnader för utveckling av system och information avseende flerbarnstillägget inrymmas inom verkets ordinarie budgetramar varför extra medel enligt ovanstående bör ställas till verkets förfogande.

Riksförsäkringsverket vill i detta sammanhang även framhålla att en översyn bör göras vad avser administrationen av det förlängda barnbidraget. F. n. administreras det förlända barnbidraget av kommunerna. Det allmänna barnbidraget och flerbarnstillägget administreras av riksförsäkringsverket och försäkringskassorna med hjälp av ett riksomfattande ADB-system. Vid ett införande av flerbarnstillägg för barn över 16 år, måste verkets ADB-system utökas med information rörande studier för vissa barn. I det

sammanhanget bör det övervägas om inte även det förlängda barnbidraget lämpligen bör administreras av riksförsäkringsverket och försäkringskassorna. En sådan överflyttning skulle medföra administrativa vinster bl. a. genom att barnbidrag, flerbarnstillägg och förlängt barnbidrag kan utbetalas på samma anvisning.

Riksförsäkringsverket vill avslutningsvis framhålla att om ikraftträdandepunkten sätts till 830101 det erfordras riksdagsbeslut under våren 1982 för att systemutveckling, utbildning m. m. skall hinna slutföras före ikraftträdande.

I handläggningen av detta ärende har, förutom undertecknad Scherman, deltagit avdelningscheferna Örtengren och Ljungholm samt byråcheferna Ossung, Edvardsson, Smedmark och Strand.

Karl Gustaf Scherman

Einar Edvardsson

Centrala studiestödsnämndens remissvar

Inledningsvis vill CSN framhålla att en nära och konstruktiv kontakt funnits mellan kommittén och myndigheten i utarbetandet av förslagen rörande flerbarnstillägget och dess administration. I dessa kontakter har CSN fortlöpande framfört synpunkter, vilka även beaktats av kommittén. CSN anser sig därför nu endast behöva lämna nedanstående kortfattade synpunkter.

I avsnitt 3.5 beskrivs de minimikrav som finns i studiestödslagen och studiestödsförordningen i fråga om kurslängd och undervisningens omfattning. Då det inte klart framgår om de elever som bedriver deltidstudier under en termin kan komma att ställas utanför flerbarnsstödet lämnar CSN följande kompletterande uppgifter.

För att studiebidrag jämte tillägg skall kunna utgå måste undervisningen omfatta minst 23 schemabundna timmar per vecka. Inom kommunal vuxenutbildning räknas, i stället för schemabundna timmar, ett studieprogram som omfattar minst 10 poäng per halv månad som heltidsundervisning.

Återbetalningspliktiga studiemedel kan utgå även för deltidstudier. Studieprogrammet måste dock omfatta minst 10 poäng per månad under den tid ansökan avser. En deltidstuderande kan således bedriva studier under en hel termin.

Deltidstudier förekommer främst inom kommunal/statlig vuxenutbildning och det är troligt att det rör sig om ett fåtal elever.

Beträffande flerbarnstilläggets sakliga utformning i övrigt har myndigheten inget ytterligare att tillägga utan instämmer i kommitténs förslag.

CSN delar likaså kommitténs uppfattning att en administrativ lösning enligt alternativ fyra är lämpligt med hänsyn till nu rådande förutsättningar. Myndigheten vill dock lämna följande kommentarer.

Enligt utredningen skall de studerande som uppbär återbetalningspliktiga studiemedel och som är oberoende av föräldraekonomin ej erhålla flerbarnstillägg. Utredningen förordar att kontroll avseende denna grupp sker "stickprovvis". I regeringsbeslut 1981-09-24 har CSN och RFV getts i uppdrag att utveckla en samkörningsrutin mellan studiestödets informationssystem och allmänna försäkringens system. En sådan rutin bör vara i drift 1982-06-01. I denna rutin kommer för andra frågor än de familjeekonomiska kommittén har utrett uppgifter om elever med åb-medel att överföras till allmänna försäkringens system. Med viss ytterligare utveckling kan gruppen "elever som ej brutit mot föräldraekonomi" utskiljas och kontinuerligt rapporteras till allmänna försäkringens system.

Erfarenheter inom det studiesociala området visar att ett antal elever som årligen påbörjar sina gymnasiala studier avbryter desamma efter en viss tid.

För dessa elever skall oftast beslut om återkrav av utbetalat stöd ske. Sådana beslut fattas av skolan/skolstyrelsen och meddelas CSN som administrerar själva återbetalningen av återkrävt belopp. Enligt CSNs mening vore det i allmänpreventivt hänseende mindre bra om en person efter ett studieavbrott skulle fortsätta att uppbära flerbarnstillägget medan utbetalningen av studiestöd stoppades och utbetalt belopp återkrävdes. Det synes därför angeläget att försäkringskassan (FK) delges meddelande om avbrott så att även flerbarnstillägget upphör att utgå. Ett sådant meddelande kan ges direkt via skolan eller, som kommittén diskuterar i sitt alternativ 4, genom att FK erhåller nämnda information ur studiestödets informationssystem (STIS). Det senare är, inte minst nu när samkörningsmöjlighet mellan STIS och allmänna försäkringens system utvecklas, mest rationellt. En viss tidsutdräkt finns dock i denna lösning. Normalt bör dock den fördröjningen vara acceptabel.

Slutligen vill CSN understryka vad kommittén sagt beträffande nuvarande administrationen av studiehjälpen. CSN har nu erhållit ett regeringsuppdrag avseende översyn av den studiesociala organisationen och administrationen. I projektplanen för denna översyn ingår att analysera handläggningen och utbetalningen av studiehjälpen. Enligt tidplan skall en förstudie föreligga omkring 1982-02-01.

I handläggningen av detta ärende har deltagit överdirektören Olsson, beslutande samt byråchefen Sundström, byrådirektören Bülund samt byråchefen Johansson, föredragande.

Billy Olsson

Karl-Johan Johansson

Innehåll

Regeringens proposition.....	1
Propositionens huvudsakliga innehåll	1
Förslag till lag om ändring i lagen (1947:529) om allmänna barnbidrag	2
Utdrag av protokoll vid regeringsammanträde 1983-01-13.....	4
1 Inledning	4
2 Nuvarande administration och utformning av barnbidrag och studiebidrag	5
3 Utformning av regler för flerbarnstillägg för studerande ungdomar	6
4 Kostnader och ikraftträdande	7
5 Upprättat lagförslag	7
6 Specialmotivering	8
7 Hemställan	12
8 Beslut	12
<i>Bilaga 1</i> Sammanfattning av betänkande från familjeekonomiska kommittén (Ds S 1981:12)	13
<i>Bilaga 2</i> Riksförsäkringsverkets remissvar	17
<i>Bilaga 3</i> Centrala studiestödsnämndens remissvar	19

